

УДК 37.01.014.52.015.31:27-472-053.6]:140.8:271.4-722.51[477.83]"18/19"

МИХАЙЛО МАТКОВСЬКИЙ, кандидат філософських наук, доцент кафедри психології, Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID 0000-0002-5846-4719
mykhaylo.matkovskyi@lnu.edu.ua

ПОГЛЯДИ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО НА ХРИСТІЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

MYKHAILO MATKOVSKIY, PhD in Education, Associate Professor, Department of Psychology of Ivan Franko National University of Lviv

METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKY'S VIEWS ON THE CHRISTIAN UPBRINGING OF YOUTH

У статті проаналізовано погляди митрополита Андрея Шептицького на християнське виховання молоді. Досліджено "Декрет митрополита Андрея: Про виховання та правила до декрету "Про виховання молоді". Розглянуто три основні елементи (чинники) виховання, а саме: сугестію, науку та християнську атмосферу. Доведено, що ключовою запорукою успішної реалізації цілей декрету є досягнення "ладу в сім'ях", а основну відповідальність за втілення ідей декрету митрополит покладав на духовенство.

Обґрунтовано важливість плекання у молоді високих ідеалів на основі християнських цінностей. Підтверджено думку митрополита, що важливою умовою християнського виховання є навчити дітей молитися.

Проведено аксіологічну паралель "Шептицький – сучасність". Доведено актуальність виховних ідей митрополита Андрея Шептицького для сучасного освітнього простору.

Ключові слова: Шептицький, християнське виховання, психологічні засади виховання та розвитку особистості, "сімейний лад", сугестія, християнська атмосфера.

Мета: проаналізувати погляди митрополита Андрея Шептицького на християнське виховання молоді.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виховна проблематика завжди є під пильною увагою суспільства. Особливо актуальною на сьогодні є проблема морально-світоглядного виховання молоді. У поглядах митрополита Андрея Шептицького морально-світоглядне виховання виступає органічною складовою християнського виховання. У своїх пасторських посланнях, листах та працях митрополит глибоко проникався ними та давав цінні поради щодо їх розв'язання. "Найважливіша справа для Церкви, народу й родин, щоб діти були добре виховані...", переконував митрополит (Шептицький, 2010, с. 9). На його думку, побудова та розвиток громадянського суспільства неможливі без добре вихованої та підготовленої зміни суспільства – його молодого покоління.

Аналіз досліджень і публікацій. Погляди митрополита Андрея Шептицького на християнське виховання молоді вивчали О. Кекош, О. Огірко, Л. Цюпа, М. Косьмій та інші.

На думку О. Кекоша "в Україні існував самотній християнський погляд на виховання дітей і молоді, який ми можемо простежити у пасторських посланнях митрополита Андрея Шептицького. У них він закликав своє розуміння виховання дітей і поклав багато праці та сил для розв'язання цього питання, яке залишається актуальним і надалі" (Кекош, 2018, с. 49). О. Огірко доводить, що "духовна спадщина вели-

кого митрополита засобами духовної морального виховання скеровує нашу молодь орієнтуватись на вищі ідеали, щоб прагнути ставати максимально корисними для суспільства, сім'ї, а також працювати над збагаченням свого духовного морального світогляду (Огірко, 2020, с. 218). Л. Цюпа доходить висновку, що "християнський вимір життя не є чимось додатковим до щоденного життя людини, а є тим виміром, який проймає все її існування. Таке бачення єдності виховного процесу є сутнісним елементом вчення Митрополита Андрея" (Цюпа, 2016, с. 256).

Всебічний аналіз поглядів митрополита Андрея Шептицького на християнське виховання молоді засвідчує, що ця проблема досі залишається недостатньо вивченою та потребує подальших наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Митрополит Андрей Шептицький дивився на виховання молоді найперше очима священника та богослова, беручи за основу християнське виховання дітей. Незважаючи на те, що він професійно не займався педагогікою, однак добре її розумів. Також його погляди не суперечили загальноприйнятим педагогічним принципам. "Метою кожного виховання є такий розвій дитини, щоби з неї стався дорослий чоловік з розвиненими і старанно плеканими усіма здібностями ума, волі й серця... Для нас виховання

прямує до вироблення всіх чеснот християнського життя. Для нас людина – це Божа дитина, яку треба виховати на вірного і доброго слугу, на доброго сина Всевишнього Бога, достойного, оскільки це можливо до того достоїнства, що переходить найвищі думки самих небесних Ангелів. Виховання має зробити з чоловіка святого громадянина небес, товариша Ангелів і усіх Святих в небі" (*Шептицький, 2010, с. 514*). Як бачимо, усебічний та гармонійний розвиток особистості є магістральним у його поглядах.

Велику відповідальність за виховання молоді митрополит покладав на духовенство. Вважав, що душпастирі мають володіти для цього відповідними знаннями та компетентностями. "Кожний душпастир мусить бути виховником, кожний мусить працювати над тим, щоби придбати собі прикмети доброго виховника. Наше Духовенство мусить з особливішою старанністю над тим працювати хоч би вже з тієї причини, що у великій кількості має виховувати власні діти і давати громаді не тільки добрі ради і науки, але й приклад виховання" (*Шептицький, 2010, с. 515*).

Митрополит Андрей усвідомлював, наскільки важливою для суспільства є справа виховання дітей та молоді. У 1942 році Архiepархіальний Собор з цього питання звертається до духовенства з "представленням головних засад християнського виховання і покликом вводити ті засади в життя все і всюди, де тільки це можливе" (*Шептицький, 2010, с. 514*). Їх було опубліковано в Декреті Митрополита Андрея "Про виховання та правила до декрету Про виховання молоді" та подано у формі правил, про "які, не годиться християнинові забувати в житті. Тому це є засади, які кожний священник повинен собі беззастанно пригадувати у справі виховання власних дітей, і в проповідях часто повторяти і пояснювати вірним" (*Шептицький, 2010, с. 515*). В основу декрету були закладені три основні елементи (чинники) виховання, а саме сугестія, наука, християнська атмосфера.

Першим і найважливішим чинником виховання, на думку митрополита, є сугестія. Сугестією називає "цілий вплив оточення на дитину, серед якого вона живе" (*Шептицький, 2010, с. 515*). Людина стає такою, якою є її оточення. Це, на переконання Андрея Шептицького, підтверджує також суспільний досвід. Як приклад наводить цитати з усної народної творчості: "Яблуко не паде далеко від яблуні"; "З яким пристаєш, таким ся стаєш" (*Шептицький, 2010, с. 516*). Вплив сугестії для виховання та розвитку дитини є визначальним та зберігається впродовж усього життя. "Та сугестія буває така могутня, що являється майже неможливою річчю – в пізнішому віці увільнитися від неї" (*Шептицький, 2010, с. 515*).

Якщо розглядати сугестію як певну сукупність чинників оточення дитини, то великий вплив на розвиток дитини має її сім'я. Митрополит це добре розумів і закликав духовенство дбати про інститут родини. "Виховне її значення для християнства є ще одним аргументом щодо konieczности усильної праці душпастиря над християнською родиною. Щоби як слід виховувати діти, треба освячувати життя родинне, усувати з нього все те, що може від'ємно впливати на душу дитини, та уживати всіх орудників до вироблення таких родинних традицій, щоб серед них діти зростали вже наче готовими до праці душпастиря. Очевидно, що те виховання оточення може й піддавати дитині фальшиві поняття, злі звичаї та викривлювати її природу" (*Шептицький, 2010, с. 516*).

Сім'я для митрополита є ключовою одиницею і водночас основою суспільства. Він проводить цікаву аналогію між вихованням дитини в сім'ї та розвитком маленької рослини у природі. "Від першої ж хвилини, як тільки людина приходить на цей світ, треба їй, як тій маленькій рослині, сонця й роси згори та доброї землі здолу. Зісохне рослина, як цього не матиме! Марно згине людина, коли кинена буде на цей світ без сонця, землі і роси, без підпори. А тим сонцем дитини є любов

батьків, дбайливість батьків, які піклуються нею, дрижать над її коліською тай з неба випрошують для неї Божої ласки. А тією россою для дитини – то ті перші науки й перші враження, яких вона дізнає, коли вперше розглянеться по світі. То перше слово неньки, перша наука батька, перший приклад батьків, який дитина зрозуміє" (*Шептицький, 2007, с. 62–63*). Варто відзначити, що А. Шептицький не відкладає розвиток і виховання дітей батьками на потім, а акцентує, що ще потрібно робити від "першої хвилини" народження; наголошує на пізнавальних процесах дитини, емоційному спілкуванні, перших прикладах батьків. Останні, на його переконання, відзначити, повинні стати одним з основних та наскрізних методів виховної роботи в усіх напрямках, зокрема в контексті християнського виховання. "Християнські батьки є тими проповідниками Божими, що перші своїми прикладами вчать їх християнського життя. "Християнські родичі є тими душпастирями, що перші ведуть молоденьку душу на здорову пашу спасення моральних переконань – правди і добра" (*Шептицький, 2007, с. 64*).

Християнське життя родини, на думку митрополита, найбільш залежне від "ладу в сім'ї". Важливість його така, як між станом дерева і його коренем. Якщо корінь дерева здоровий, то й саме дерево зазвичай здорове, добре росте й розвивається. З цього приводу дослідник зазначає: "Як в родині все в ладі, то і в цілм життї християнськїм майже нема лиха. Як в деревині корінь, так в життї християнина лад, що в родині" (*Шептицький, 2007, с. 367*).

Під "ладом" у сім'ї розглядає належне виконання обов'язків батьків щодо дітей, а також взаємних обов'язків подружжя. Батьки повинні дбати про гідне виховання дітей, а діти шанувати своїх батьків. А. Шептицький наголошує: "Як довго у Вас, мої милі браття, в хаті не буде християнського ладу, як довго батько родини не буде добрим мужем для своєї дружини і добрим бать-

ком для своїх дітей, як довго жінка не сповнятиме як слід своїх обов'язків супроти свого мужа, як довго батьки не дбатимуть про виховання дітей, як довго діти не навчатимуться шанувати своїх батьків, так довго і чоловік, і жінка, і діти не будуть добрими християнами, хоч б і до церкви ходили тай інші християнські обов'язки сповняли!" (*Шептицький, 2007, с. 60*). Живитися цей лад повинен любов'ю. Без любові, вважає мислитель, сім'я перетворюється на в'язницю, а з нею (любов'ю), наповнюється щастям та взаємопідтримкою. "Любов – то для родини так, як вода для риби. Витягни рибу з води – згине; возьмеш любов з родини – а вже й родини не буде. Тим, що в людині душа, тим любов в родині. Не стане душі, не стає і життя; буде тіло, але мертво. Родина без любови – то так, як тіло без душі. Будуть муж і жена, але не буде між ними життя... Так, як невільник або той в'язень має руки і ноги сковані ланцюгами, так і в подружестві без любови муж для жени, а жена для мужа – тяжкою неволею. Противно, де в подружестві щира любов, там радості подвійні, а тягарі о половину менші. Добро одного з них стає щастям для обох, кожний тягар обоє несуть спільно" (*Шептицький, 2007, с. 377*).

Окрім сім'ї, на виховання і розвиток дітей і молоді вагомий вплив мають також інші чинники, часто стихійної дії – друзі, школа, культура, суспільно-економічні фактори, і особливо в наш час соцмережі. З віком дитини вони посилюються, що найбільше спостерігається в підлітковому віці. Митрополит Андрей застерігає все добре зважувати та враховувати. "На розвій дитини не впливає тільки християнська родина; впливає на неї вулиця, школа, недобрі старші товариші, впливає світ зі всім тим, що приносить злого людству, по словам Апостола: "Світ весь лежить в лихім". Супроти того завданням доброго виховника буде помагати добрим сугестіям окруження, а усувати або зменшувати лихі впливи та виробляти в молоді інстинкт самозбереження, який стереже її від злого. Велике

значення може мати пересторога, що вказує на дальші сумні консеквенції кожного, хоч би зразу мало, зла, коли добровільно приймається його. Бо хто любить небезпеку, пропадає в ній" (*Шептицький 2010, с. 516*).

Другим виховним чинником, на думку митрополита, стоїть наука, "яку дітям дають родичі й учителі та до якої сама доходить через читання" (*Шептицький 2010, с. 515*). Християнська наука є завжди практичною у застосуванні в житті, вважав А. Шептицький. Він наголошував, щоб наукові знання, які отримують вихованці, мали не тільки практичне, але і виховне значення для них. Поряд з наукою повинні стояти та розвиватися "воля і серце чоловіка" (*Шептицький 2010, с. 515*).

Третім ключовим виховним чинником бачив християнську атмосферу: "Християнська атмосфера, серед якої дитина зростає, має переважний вплив на її розвій. Тому душпастир повинен звертати бачну увагу на те, щоби християнські родини давали дітям таку християнську атмосферу, і повинні все робити, що можуть, щоби християнську культуру родини піддержувати і зберігати перед всяким зіпсуттям" (*Шептицький 2010, с. 518*). Добрий батьківський приклад, спільна діяльність родин і дітей створюють цю атмосферу та мають позитивне виховне значення. Але серед всіх обставин, на думку мислителя, є найважливішим формування християнського світогляду (*Шептицький 2010, с. 518*), в основі якого повинні бути покладені певні уявні ідеали, до якого мають прагнути і самі діти. "Виховання, яке даємо, писав митрополит, повинно виробляти героїв, бодай так, щоб деякі з вихованих Церквою молодих стали великими християнами. Можна і треба плекати різні великі ідеали: ідеал наукової праці, ідеал витривалості консеквентної та ідейної праці для родини і для народу. Але кожному з молодих безумовно треба ідеалу бути добрим, а то й великим християнином" (*Кампій, 2006, с. 34*).

Важливим також, на думку митрополита, є навчити дітей молитися. Це завдання мають виконувати як духівники так і батьки. Для духівників, вважає, це має стати одним з пріоритетів. "На дорозі чоловіка до святости більше значить Божа благодать, ніж усі наші зусилля, бо без Божої благодаті нічого не можемо зділати. І це є теж завданням виховання: дати зрозуміти ту потребу, навчити уживати орудників до досягнення благодаті, а передусім навчити молитися. Всі ті завдання християнського виховання молоді мусить Духовенство уважати, може, за найважливішу ділянку своєї праці" (*Шептицький 2010, с. 514-515*). Для батьків це сприятиме сімейній згоді. "Де християнська родина кожного дня ранком і ввечір разом молитися до Господа Бога, то хоч би часом і прийшло між ними до якоїсь сварки чи незгоди, то спільна молитва все направить" (*Шептицький, 2007, с. 382*).

Ключовим завданням виховання вважав мислитель і процес самовиховання особистості. Його заповідав розглядати як результат і як продовження виховного процесу. "Саме виховання, очевидно, всього не може зробити; велику участь має воля чоловіка і його праця над собою самим. Але заохотити його до тої праці, навчити правильно над собою працювати, вщепити в його серце любов до тої праці й ум його збагатити знанням усього, що до тої праці потрібне, – це завдання виховання" (*Шептицький 2010, с. 514*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення поглядів митрополита Андрея Шептицького на християнське виховання молоді дає підстави стверджувати, що вони залишаються актуальними й сьогодні, оскільки співзвучні з багатьма завданнями у напрямі морально-світоглядного виховання молоді. Виховання повинно опиратися на педагогічні та християнські засади з урахуванням усіх чинників, що можуть вплинути на молоде покоління.

Ключовими чинниками виховання є сугестія, наука та християнська атмосфера. До кожного з них

потрібно підходити свідомо й цілеспрямовано, посилюючи позитивні та нівелюючи негативні елементи впливу. Ключовою метою християнського виховання має стати формування всіх чеснот християнського життя.

Перспективним подальшим дослідженням вважаємо цілісне переосмислення виховного змісту пастирських послань митрополита Андрея Шептицького.

ЛІТЕРАТУРА

Катрій, Ю. (2006). Перлини Східних Отців. Місіонер.

Кекош, О. (2018). Християнська педагогіка виховання дітей та молоді у просвітницькій діяльності Андрея Шептицького. *Молодь і ринок*, 8 (163), 48-53.

URL <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.141868>

Огірко, О. В. (2020). Духовно-моральне виховання молоді в спадщині Андрея Шептицького. *Вісник післядипломної освіти*, 12 (41), 198-218.

URL [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12\(41\)-198-218](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12(41)-198-218)

Цюпа, Л. (2016). Основні принципи процесу християнського виховання у світлі вчення митрополита Андрея Шептицького. *Науковий*

вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, 2 (17), 254-259.

Шептицький, А. (2007). Пастирське послання Єпископа Андрея до духовенства та вірних Станиславської єпархії, У Пастирські послання 1899-1914, 1, 53-71. Артос.

Шептицький, А. (2007). Пастирське послання митрополита Андрея. У Пастирські послання 1899-1914, 1, 366-390. Артос.

Шептицький, А. (2010). Декрет митрополита Андрея: Про виховання та правила до декрету "Про виховання молоді". У Пастирські послання 1939-1944, 3, 514-540. Артос.

Шептицький, А. (2010). Пастирське послання митрополита Андрея до вірних: Про виховання в родині. У Пастирські послання 1939-1944, 3, 9-11. Артос.

REFERENCES

Katrii, Yu. (Comp.). (2006). *Perlyny Skhidnykh Ottsiv. Misioner*.

Kekosh, O. (2018). *Khrystyianska pedahohika vykhovannia ditei ta molodi u prosvitnytskii diialnosti Andreia Sheptytskoho. Molod i rynok*, 8 (163), 48-53.

URL <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.141868>

Ohirko, O. V. (2020). *Dukhovno-*

moralne vykhovannia molodi v spadshchyni Andreia Sheptytskoho. Visnyk pisliadyplomnoi osvity, 12 (41), 198-218.

URL [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12\(41\)-198-218](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12(41)-198-218)

Tsiupa, L. (2016). *Osnovni pryntsypy protsesu khrystyianskoho vykhovannia u svetli vchennia mytropolyta Andreia Sheptytskoho. Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 2 (17), 254-259.

Sheptytskyi, A. (2007). *Pastyrskie poslannia yepyskopa Andreia do dukhovenstva ta virnykh Stanyslavivskoi yeparkhii*. In *Pastyrski poslannia 1899-1914*, 1, 53-71. Artos.

Sheptytskyi, A. (2007). *Pastyrskie poslannia mytropolyta Andreia*. In *Pastyrski poslannia 1899-1914*, 1, 366-390. Artos.

Sheptytskyi, A. (2010). *Dekret mytropolyta Andreia: Pro vykhovannia ta pravyla do dekretu Pro vykhovannia molodi*. In *Pastyrski poslannia 1939-1944*, 3, 514-540. Artos.

Sheptytskyi, A. (2010). *Pastyrskie poslannia mytropolyta Andreia do virnykh*. In *Pastyrski poslannia 1939-1944*, 3, 9-11. Artos.

МИХАЙЛО СОРОКІН, викладач, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія, Україна,
ORCID ID 0009-0005-8461-6543

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ТЕЗАУРУСІ ПЕДАГОГІКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

MIKHAILO SOROKIN, teacher, Khmelnytskyi
Humanitarian-Pedagogical Academy, Ukraine

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ТЕЗАУРУСІ ПЕДАГОГІКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті визначено сутність художньо-рефлексивної компетентності як нового теоретичного конструкта в тезаурусі педагогіки образотворчого мистецтва. Обґрунтовано такі її складники, як творча техніка, вербалізація переживання, позиція/етика, що відповідають феноменологічним типам художньої рефлексії та адекватним поведінковим індикаторам і критеріям оцінювання навчально-творчих робіт здобувачів мистецької освіти.

Ключові слова: мистецька рефлексія, художня рефлексія, художньо-творча діяльність, художньо-рефлексивна компетентність, мистецька освіта, образотворче мистецтво, здобувачі мистецької освіти.

Summary. The article defines the essence of artistic reflective competence as a new theoretical construct in the thesaurus of art pedagogy. Its components are substantiated, such as creative technique, verbalization of experience, and position/ethics, which correspond to phenomenological types of artistic reflection and to adequate behavioral indicators and evaluation criteria of students' educational and creative works in art education.

Key words: art reflection, artistic reflection, artistic creative activity, artistic reflective competence, art education, fine arts, art students.

Мета: розкрити феноменологію художньо-рефлексивної компетентності та обґрунтувати її як теоретичний конструкт у тезаурусі педагогіки образотворчого мистецтва, визначивши систему складників, поведінкові індикатори і критерії оцінювання, що забезпечують можливість їх реалізації у процесі фахової підготовки здобувачів мистецької освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасному тезаурусі педагогіки образотворчого мистецтва активно послуговуються методологією компетентнісного підходу, що визначає стратегічні орієнтири образотворчої підготовки здобувачів освіти. Проте в цій галузі знань поняття "художньо-рефлексивна компетентність" досі не набуло термінологічного статусу, що створює певну категоріальну прогалину, адже відсутність чіткого розуміння дефініції обмежує можливості дослідження процесів формування творчої індивідуальності особистості. Водночас у науковому дискурсі вже тривалий час фігурують такі суміжні категорії, як "мистецька рефлексія",

"художня рефлексія", "художньо-творча компетентність", "рефлексивна компетентність". Також у багатьох мистецтвознавчих та психолого-педагогічних дослідженнях автори активно оперують додатковими семантичними конструктами, наприклад, "художній досвід саморефлексії", "авторська рефлексія митця", "образотворча саморефлексія", "професійно-художня самооцінка" тощо. Усе це підтверджує наявність концептуального підґрунтя для феноменологічного осмислення і введення до наукового обігу відповідної термінологіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові праці останнього десятиліття демонструють інтерес до інтеграції рефлексивних і творчих компонентів у структуру професійної компетентності майбутніх митців. Дослідники оперують багатьма суміжними поняттями, які змістовно наближаються до художньо-рефлексивної компетентності.

Так, О. Кайдановська (2013) трактує образотворчу підготовку архітекторів як систему, що включає естетичне судження, критичний аналіз і творчу самореалізацію, вводячи поняття "образотворча культура", "художньо-проектне мислення", "когнітивно-рефлексивна активність". Т. Руденька

